

MEMORIE VAN ANTWOORD

(Ingezonden 26 April 1955)

No. 6

Algemene beschouwingen

Het heeft de ondergetekenden verheugd, dat de indiening van het onderhavige wetsontwerp nagenoeg algemeen met instemming is begroet. Zij vertrouwen, dat door de voorgestelde wettelijke regeling een herhaling van moeilijkheden als zich in het verleden hebben voorgedaan, zal worden voorkomen.

De ondergetekenden kunnen niet de van een enkele kant geuite bewering onderschrijven, dat het ontwerp eigenlijk overbodig zou zijn. Ook wanneer men met deze leden zou willen aannemen, dat het recht om zijn moedertaal in de rechtszaal te gebruiken vanzelfsprekend is, zou het toch aanbeveling kunnen verdienen, dit recht wettelijk te verankeren. Hier komt bij, dat, zoals door zeer vele andere leden terecht is opgemerkt, in de praktijk gebleken is, dat de bestaande wetgeving niet voldoende is om moeilijkheden te voorkomen.

Met erkentelijkheid namen de ondergetekenden kennis van de opmerking van enkele leden, dat het ontwerp blijk geeft van een alleszins aanvaardbaar psychologisch inzicht. Het betoog van deze leden, dat van alle talen, die men leert en spreken kan, er altijd één primair is, nl. de moedertaal, kunnen zij onderschrijven. Zij menen, dat het niet op hun weg ligt te treden in de strijdvraag op theologisch terrein, die deze leden en het lid der Eerste Kamer de heer Diepenhorst verdeeld houdt.

De hierbedoelde leden staan op het standpunt, dat het een psychologische fout is geweest, dat bij de vorming van het Nederlandse Koninkrijk na 1813 een streep werd gehaald door de soevereiniteit der gewesten, die tijdens de Republiek bestond. De ondergetekenden zouden zich in dezen veeleer willen aansluiten bij de gangbare afwijkende mening, waarvoor deze leden overigens, naar de ondergetekenden met voldoening hebben vernomen, alle begrip hebben.

De door tal van leden gegeven kenschetsing van het ontwerp als een aanvaardbare middenweg tussen het aan Friesland eigene op het gebied van de taal en de eisen, die de nationale eenheid, ook op het terrein van het recht, stelt, zouden de ondergetekenden gaarne willen overnemen.

Enige leden hebben daarentegen als hun mening te kennen gegeven, dat het ontwerp in feite niet ver genoeg zou gaan. Zij hebben daaraan een beschouwing verbonden over de verhouding van Staat en volk, die haar aanknopingspunt vindt in de instemming, die in de Memorie van Toelichting en daarvoor reeds in de brief aan de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie van 9 December 1953 (Zitting 1953—1954 — 3321) is betuigd met het uitgangspunt van de Commissie-Kingma Boltjes, volgens hetwelk „in Friesland het gebruik van de Friese taal zowel mondeling als schriftelijk ware toe te staan onder inachtneming van beperkingen ter wille van de Rijkseenheid, rechtseenheid, rechtsgelijkheid en rechtszekerheid als resulteren uit de nauwgezette afweging van de betrokken belangen”. De ondergetekenden stellen het op prijs uitdrukkelijk te verklaren, dat hun instemming met de geciteerde passage, waarin achtereenvolgens gesproken wordt van Rijkseenheid, rechtseenheid, rechtsgelijkheid en rechtszekerheid, niet impliceert, dat zij daarmee stelling zouden willen hebben kiezen in de rechtsfilosofische strijdvraag, of *in het recht* het

volk dan wel de Staat primair moet worden geacht. Zij mogen volstaan met op te merken, dat de zekerheid en de daarmede te verbinden eenheid des rechts, welke door deze leden primair worden gesteld, in ieder geval slechts door de Staat kunnen worden verwerkelijkt en gehandhaafd.

Van de principiële beschouwingen van deze leden over de opbouw van het Europa der toekomst en over een program voor de toekomst zowel voor het Friese volk als voor de Nederlandse Staat hebben de ondergetekenden met belangstelling kennis genomen. Met de overige leden zouden zij deze beschouwingen echter geheel voor rekening willen laten van hen, die zich in deze zin hebben uitgelaten.

Wel willen de ondergetekenden uitdrukkelijk verklaren, dat zij niet de kritiek kunnen onderschrijven, welke de door enkele leden met instemming aangehaalde auteur op de voorgestelde regeling heeft uitgeoefend. In het bijzonder hebben zij met bevreemding kennis genomen van de door deze leden geciteerde uitspraak: „De bedoeling moge goed zijn geweest, de gebrekkige kennis van de feitelijke verhoudingen in Friesland wreekt zich”. Zo nodig moge in herinnering worden gebracht, dat in het ontwerp de voorstellen zijn overgenomen van de destijds ingestelde commissie betreffende het gebruik van de Friese taal op het gebied van het rechtsverkeer, welke commissie als volgt was samengesteld:

mr H. Kingma Boltjes, raadsheer in het gerechtshof te Leeuwarden (voorzitter);

mr J. Algera, lid van Gedeputeerde Staten van Friesland, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (aan wie in verband met zijn benoeming tot Minister van Verkeer en Waterstaat tussentijds ontslag is verleend);

mr J. M. Kan, raadadviseur in algemene dienst bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken (thans secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken);

mr B. H. Kazemier, raadadviseur in algemene dienst bij het Ministerie van Justitie (thans raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden);

D. de Loor, lid van Gedeputeerde Staten van Friesland, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (thans burgemeester van Delft);

mr A. A. M. van der Meulen, burgemeester van Leeuwarden, lid der Provinciale Staten van Friesland;

mr D. Okma, lid der Provinciale Staten van Friesland (thans lid van Gedeputeerde Staten van Friesland);

P. Zwart, notaris te Dokkum;

mr A. Hannema te Hichtum, lid van de door de Gedeputeerde Staten van Friesland ingestelde commissie in zake de voorbereiding van de behandeling in de Provinciale Staten van het rapport van de Provinciale adviescommissie voor het decentralisatievraagstuk.

Artikelen

Artikel 1. Terecht is door vele leden geconstateerd, dat het eerste lid van dit artikel zeer ruim is geredigeerd. Inderdaad vloeit uit deze ruime redactie voort, dat, als dit ontwerp wet zal zijn geworden, gemeenteraadsleden de toelatings- en zuiveringseed in het Fries mogen afleggen en dat artsen, tandartsen, apothekers, apothekersassistenten en vroedvrouwen vóór de aanvang van hun functie de eed in het Fries zullen mogen uitspreken. Hetzelfde geldt met betrekking tot alle andere eden, c.q. beloften of bevestigingen (met uitzondering van die, waarvan de woorden bij de Grondwet of mede bij de Grondwet zijn vastgesteld), welke iemand ingevolge enig wettelijk voorschrift verplicht is af te leggen. Nu mede in verband met hetgeen door deze en andere leden is opgemerkt twijfel zou kunnen rijzen of de woorden van de considerans, waarin alleen wordt gesproken van het gebruik van de Friese taal in het rechtsverkeer, deze ruime interpretatie wel toelaten, zijn in de bijgaande Nota van Wijzigingen de considerans en het intitulé verruimd.

Voor de uitleg van artikel 138 van de Grondwet geldt hetzelfde als in de Memorie van Toelichting reeds is opgemerkt over de interpretatie van de wet van 17 Juli 1911 (*Stb.* 215): nu daarbij de woorden, die moeten worden uitgesproken, zijn

voorgeschreven, mag worden aangenomen, dat de huidige tekst van dit artikel niet toelaat om de eed of de belofte in de Friese taal uit te spreken.

Het ligt in het voornemen bij de komende herziening van de Grondwet voor te stellen, artikel 138 te schrappen.

Artikel 2. Voor wat betreft de opmerking van enige leden, dat het in dit artikel gestelde recht zo vanzelfsprekend en in overeenstemming met het natuurlijk recht van de mens is, dat het eigenlijk niet afzonderlijk zou moeten worden toegekend en omschreven, zij verwezen naar hetgeen reeds is opgemerkt in de algemene beschouwingen.

Het artikel is in zo algemene bewoordingen verrat, dat de daarin toegekende bevoegdheid uiteraard ook door de rechter, evenals door het openbaar ministerie en de balie, zal kunnen worden uitgeoefend. Aan een aanvulling van het artikel in dit opzicht bestaat naar het oordeel van de eerste ondergetekende dan ook geen behoefte, al wil hij gaarne toegeven, dat het niet uitdrukkelijk noemen van de rechter in de Memorie van Toelichting misverstand heeft kunnen wekken.

Inderdaad is het de bedoeling, dat conclusies in een civiele procedure in het Nederlands worden gesteld. De redactie van artikel 2 brengt dit duidelijk tot uitdrukking. Uit de artikelen 140 en 141 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering blijkt, dat conclusies schriftelijke stukken zijn: afschrift van de conclusies moet immers aan de procureur van de wederpartij worden overgegeven.

Naar aanleiding van hetgeen is opgemerkt over het niet gelden van de voorgestelde regeling voor de militaire rechtspleging, is de redactie van de artikelen 2 en 7 zodanig gewijzigd, dat de uitsluiting van de militaire rechtspleging is komen te vervallen. Door de gewijzigde redactie wordt ook tegemoet gekomen aan het bezwaar, dat in het Voorlopig Verslag is ingebracht tegen de oorspronkelijk voorgestelde redactie van artikel 2.

Artikelen 3 en 4. Enkele leden hebben betoogd, dat de woorden „kan bepalen”, c.q. „kan verlangen” een bron van veel strijd zullen kunnen worden, en in verband hiermede op schrapping van deze artikelen aangedrongen. De eerste ondergetekende is evenwel in overeenstemming met de Commissie-Kingma Boltjes van oordeel, dat een bevoegdheid als in deze artikelen aan de rechter wordt toegekend in het belang van een goede rechtsbedeling, in het bijzonder ter waarborging van de rechtszekerheid, bezwaarlijk kan worden gemist. Juist het door deze leden aangehaalde voorbeeld laat duidelijk zien, hoe moeilijk het onder omstandigheden voor de rechter kan zijn om de juiste betekenis van een Friese uitdrukking vast te stellen, en hij daarvoor aangewezen kan zijn op een nadere toelichting van degene, die de uitdrukking heeft gebezigd.

De eerste ondergetekende deelt de door andere leden uitgesproken verwachting, dat de rechter van de hem in de artikelen 3 en 4 toegekende bevoegdheid een spaarzaam en tactvol gebruik zal maken.

Het realiseren van de door deze leden geopperde mogelijkheid van een appèl tegen beslissingen, door de rechter op grond van artikel 3 genomen, moet naar het oordeel van de eerste ondergetekende reeds afstuiten op praktische bezwaren. Een beroep van een dergelijke incidentele beslissing zou tot schorsing van de terechtzitting moeten leiden en een onverantwoorde vertraging in de afdoening van het geding ten gevolge hebben. Juist ter voorkoming van zodanige vertraging is in het Wetboek van Strafvordering bepaald, dat, voor zover van dergelijke in de loop van het onderzoek op de terechtzitting gegeven rechterlijke beslissingen hoger beroep openstaat, dit slechts gelijktijdig met dat tegen de eindspraak kan worden ingesteld (artikelen 404 en 406 Sv.). Het is evenwel duidelijk, dat een overeenkomstige bepaling in het onderhavige geval zinloos zou zijn. Afgezien van de onvermijdelijke vertraging, zou een hoger beroep ook hierom weinig zin hebben, omdat ook in gevallen, waarin een op grond van artikel 3 genomen beslissing in hoger beroep zou zijn vernietigd, de rechter niettemin de bevoegdheid zou moeten behouden om bij her-

vatting van de terechtzitting andermaal een dergelijke beslissing te nemen op grond van inmiddels gewijzigde feitelijke omstandigheden.

Met betrekking tot het tweede lid van artikel 4 kan worden opgemerkt, dat, indien iemand niet voldoet aan het verlangen van de rechter om bepaalde zinnen of woorden in het Nederlands te herhalen, het ter beoordeling van de rechter zal staan, welke betekenis hij aan de gedane uitlating wil toekennen. De aanvankelijke mening van deze leden, dat het aanbeveling zou verdienen het eerste lid zodanig te verruimen, dat de rechter de bevoegdheid zou krijgen om alles in het Nederlands te doen herhalen en niet alleen bepaalde zinnen of woorden, wordt door de eerste ondergetekende niet gedeeld. De voorgestelde regeling zou niet alleen nodeloos omslachtig zijn, doch ook afbreuk kunnen doen aan de sfeer, waarin een openbare terechtzitting behoort plaats te vinden.

Artikel 5. De door enige leden op dit artikel uitgeoefende kritiek kan de eerste ondergetekende niet onderschrijven. Zoals ook in de Memorie van Toelichting is opgemerkt, kan het in dit artikel vervatte voorschrift reeds hierom niet worden gemist, omdat rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat het geding in hogere instantie buiten Friesland zal worden voortgezet. Naar aanleiding van de door deze leden gestelde vraag, of het met het oog op de eenwording op zo velerlei gebied inderdaad vol te houden is, dat de Friese taal zo ver moet worden uitgeschakeld, kan worden opgemerkt, dat hier bezwaarlijk van een „uitschakeling” van de Friese taal kan worden gesproken, nu immers niet betwist is, dat een volledige en nauwkeurige juridische terminologie in de Friese taal thans niet bestaat, ook niet in de ogen van de hier aan het woord zijnde leden, die immers verklaard hebben te duchten, dat de voorgestelde voorschriften de *ontwikkeling* van een Friese „kanselarijstijl” zouden afsnijden. Dat de ontwikkeling van een Friese rechtstaal van Overheidswege zou worden belemmerd, kan bezwaarlijk worden gesteld, doch men kan niet verlangen, dat de ontwikkeling van een dergelijke taal zou moeten worden bevorderd ten koste van de rechtszekerheid. Bovendien is er door zeer vele andere leden terecht op gewezen, dat het in procedures gaat om de uitlegging en toepassing van wettelijke voorschriften, welke in het Nederlands zijn gesteld. Om dezelfde reden kan ook niet worden toegegeven, dat het voorschrift van artikel 5 in elk geval bestaansrecht zou missen voor procedures, waarbij geen hoger beroep mogelijk is.

Ter nadere adstructie van het betoogde in de laatste zin van de toelichting op dit artikel kan worden opgemerkt, dat bij het weergeven in het proces-verbaal in het Nederlands van hetgeen ter terechtzitting in het Fries is gesproken geen moeilijkheden zijn te verwachten, omdat het bepaalde in artikel 4, respectievelijk artikel 3, is te beschouwen als een waarborg, dat het gebruik van de Friese taal op terechtzittingen niet zal leiden tot onzekerheid over de juiste betekenis van het gesprokene.

Artikel 6. De hierboven aangevoerde argumenten tegen de schrapping van de artikelen 3 en 4 gelden uiteraard evenzeer tegen de schrapping van dit artikel. De door deze leden subsidiair bepleite invoeging van de woorden „en voor zoverre” tussen de woorden „indien” en „de rechter”, welk voorstel door vele leden is ondersteund, is in de bijgaande Nota van Wijzigingen overgenomen.

Invoering van een beroepsmogelijkheid tegen beslissingen, krachtens dit artikel genomen, moet afstuiten op dezelfde bezwaren als reeds zijn aangegeven bij de opmerkingen over artikel 3. In het onderhavige geval zou zich bovendien de

extra-moeilijkheid voordoen, dat hier als hogere instantie, waarbij het beroep zou moeten worden ingesteld, alleen een college in aanmerking zou komen, dat niet in Friesland is gevestigd.

Artikel 8. Het heeft de ondergetekenden teleurgesteld, dat enige leden tegen de in dit artikel voorgestelde regeling, welke geheel in overeenstemming is met het door de Commissie-Kingma Boltjes ter zake uitgebrachte unanieme advies, ernstige bezwaren hebben aangevoerd. Dat hierdoor slechts in schijn de deur voor de Friese taal zou worden geopend, kunnen zij niet toegeven. Integendeel zal de voorgestelde regeling kunnen bijdragen tot een door deze leden gewenste ontwikkeling van een technisch-juridische Friese terminologie. Het zijn met name de notarissen in Friesland, die in verband met de hun in dit artikel toegekende bevoegdheid tot het vervaardigen van authentieke vertalingen tot deze ontwikkeling zullen kunnen bijdragen.

Het stemt de ondergetekenden tot voldoening, dat zeer vele andere leden zich met de voorgestelde regeling bleken te kunnen verenigen.

Dit artikel heeft geen betrekking op het centraal testamentenregister. In dit register worden immers geen akten in- of overgeschreven, doch daarin wordt alleen aantekening gehouden van de aard en datum van de verleden akte, zomede van enige persoonlijke gegevens, betrekking hebbende op de personen, die een uiterste wilsbeschikking gemaakt of herroepen hebben, en op de notaris of consulaire ambtenaar, die de akte heeft verleden of aan wie de akte is ter hand gesteld of aangeboden (vgl. artikel 3 van de Wet op het Testamentenregister).

Artikel 9. Verwezen zij naar hetgeen over het voorgaande artikel is opgemerkt.

Inderdaad heeft de voorgestelde bepaling geen betrekking op de ontwerp-akte van oprichting van een naamloze vennootschap, welke ter verkrijging van een verklaring van geen bezwaar aan de Minister van Justitie moet worden ingezonden. Ten Departementen worden geen ontwerp-akten van oprichting in behandeling genomen, welke in een andere taal dan het Nederlands zijn gesteld, nu de wet uitdrukkelijk voorschrijft, dat de akte van oprichting ener naamloze vennootschap wordt verleden in de Nederlandse taal en bovendien in de *Nederlandse Staatscourant* moet worden gepubliceerd (artikelen 36b en 36f van het Wetboek van Koophandel). In haar rapport heeft de Commissie-Kingma Boltjes als haar mening te kennen gegeven, dat deze artikelen ook niet dienen te worden gewijzigd.

Artikel 10. Hetgeen door enige leden met betrekking tot dit artikel is opgemerkt, geeft de ondergetekenden geen aanleiding, terug te komen op of nadere argumenten toe te voegen aan het standpunt, dat reeds uitvoerig is weergegeven en toegelicht in de Memorie van Toelichting op dit artikel en voordien ook reeds in de eerdergenoemde brief van de eerste twee ondergetekenden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer dd. 9 December 1953.

De Minister van Justitie,

L. A. DONKER.

De Minister van Binnenlandse Zaken,

BEEL.

De Staatssecretaris van Financiën,

VAN DEN BERGE.